

Володимир Голуб

*кандидат біологічних наук, доцент кафедри теорії початкового
навчання Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, Україна*

Надія Голуб

*кандидат біологічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, Україна*

**НЕПЕРЕРВНІСТЬ І НАСТУПНІСТЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ОСВІТНЬОЇ
ГАЛУЗІ «ПРИРОДОЗНАВСТВО»**

Формування людини – дуже складний процес, результативність якого у значній мірі залежить від забезпечення послідовності у її вихованні та розвитку. Повноцінний розвиток особистості в соціумі може успішно забезпечити неперервна освіта. Її основою є базові навички, які людина набуває в дитинстві. Ключовими чинниками неперервної освіти мають стати особиста мотивація до навчання і наявність різноманітних навчальних ресурсів [8].

Система неперервної освіти – комплекс державних та суспільних освітньо-виховних установ, який забезпечує організаційну та змістову єдність, наступність і взаємозв'язок усіх ланок освіти, що спільно вирішують завдання виховання, загальноосвітньої, політехнічної та професійної підготовки кожної людини [9]. Неперервна освіта супроводжує процес зростання освітнього потенціалу особистості протягом життя, який

організаційно забезпечений системою державних і суспільних інститутів та відповідає потребам особистості й суспільства.

Основні засади реформування освітньої системи України передбачають створення національної системи освіти, збереження досягнень минулого та одночасно приведення їх у відповідність із сучасними соціально-економічними вимогами, забезпечення входження освіти у міжнародний простір. Сучасна освіта повинна забезпечити можливості для інтелектуального духовного та фізичного розвитку всіх громадян держави. Її перетворююча роль поступово має сформувати суспільство, яке постійно навчається.

Основною тезою концепції безперервної освіти є положення про тісну взаємодію поведінки дитини, пізнавальної сфери та оточення. В процесі неперервної освіти людина поступово навчається набувати нових знань самостійно за допомогою власної інтелектуальної активності та саморегуляції. Так формується самооцінка, яка дозволяє створити певні стратегії, що діють впродовж всього життя, для збереження прагнення постійного навчання та самовдосконалення. Проте у сучасному інформаційному суспільстві ці навички мають бути переглянуті й розширені [5].

Неперервність освіти у сучасному культурно-освітньому контексті виступає ідеєю, принципом навчання, якістю освітнього процесу та умовою становлення людини.

Для визначення поняття неперервної освіти використовується декілька термінів: «освіта дорослих», «продовжена освіта», «подальша освіта», «відновлювана освіта», «перманентна освіта»,

«навчання протягом життя», «освіта протягом життя». У кожному з цих термінів акцент зроблено на певній стороні процесу, але загальною є ідея довічної незавершеності освіти для дорослої людини.

Неперервну освіту умовно поділяють на дві основні сфери. Перша – система неперервної освіти як частина соціальної практики (соціально-освітній аспект неперервної освіти), друга – процес засвоєння людиною нового життєвого, соціального та професійного досвіду.

У першій чверті ХХІ століття концепція неперервної освіти набула особливої актуальності. Це зумовлено низкою причин.

По-перше, концепції неперервної освіти домінують у всіх педагогічних системах світу. По-друге, сьогодні людина може досягти життєвого успіху та висот у професійній майстерності, реалізувати свій творчий потенціал, лише постійно змінюючи напрями та профілі спеціалізації. По-третє, якщо людина не продовжує свою освіту, в різних формах не підвищує свою кваліфікацію, якість її життя знижується. По-четверте, постійна освіта дорослого населення забезпечує значне продовження його творчої активності та відсуває в часі процес старіння.

С. У. Гончаренко визначає наступність як «послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховного процесу. Здійснюється при переході від одного уроку до наступного (тобто в системі уроків), від одного року навчання до наступного» [6, с. 227].

Таким чином, неперервність і наступність в освіті забезпечують можливість формування цілісної системи знань в кожному навчальному предметі та допомагають досягти життєвого успіху і висот у професійній майстерності, реалізувати свій творчий потенціал у дорослому житті.

На сучасному етапі взаємодії суспільства і природи під впливом господарської діяльності людини відбулися видимі зміни живої та неживої природи, тому гармонізація цієї взаємодії виходить на перший план як стратегія дій у XXI столітті, яка полягає в охороні навколишнього природного середовища та посиленні контролю за природокористуванням. Серйозне занепокоєння викликає сучасний стан природного середовища. Незважаючи на зміни, які відбулися у політичній сфері, в Україні спостерігається ряд негативних тенденцій у здоров'ї населення, певною мірою пов'язаних із незадовільною екологічною ситуацією. В результаті цього спостерігається процес деградації генетичного фонду практично в усіх регіонах України. Одним з можливих шляхів розв'язання цього завдання є система екологічної освіти та виховання широких верств населення.

У навчальних закладах екологічне виховання дітей доцільно розглядати насамперед у моральному аспекті, оскільки в основі ставлення людини до світу природи мають лежати гуманні почуття, тобто усвідомлення цінності будь-якого прояву життя, а отже – бажання захистити і зберегти його.

Екологічне виховання передбачає формування у дитини національної свідомості та мислення. Формуючи у дитини

гуманний погляд на природу, педагог повинен допомогти їй зрозуміти, що людина і природа тісно пов'язані між собою, тому турбота про довкілля є водночас турботою про людину та її здоров'я.

У наш час охорона природи є найважливішою справою українського народу. Необхідно керуватися правилами екологічного гуманізму, головна ідея якого – людина є часткою планетарної родини з новою екологічною культурою, яка ґрунтується на збереженні всіх живих істот Землі.

Вихід із складної екологічної ситуації може полягати не тільки в посиленні державного контролю за станом навколишнього природного середовища, а і у реалізації Концепції неперервної екологічної освіти і виховання в Україні.

Головною метою екологічного виховання є формування екологічної свідомості, індивідуальної екологічної культури, мислення та активного і гуманного ставлення до навколишнього середовища.

На нашу думку, неперервність освіти доцільно розглядати не лише з точки зору навчання дорослих «протягом життя». Адже неперервність навчання забезпечується під час навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, зокрема у школах. Вона забезпечується лінійно-концентричним принципом побудови навчальних програм [7] і підручників, зокрема, підручників природознавства для початкової школи [1, 2, 3, 4]. Питанням охорони живої та неживої природи відводиться значний обсяг часу в усіх класах.

Так у першому класі екологічному вихованню відводиться навчальний матеріал в обсязі семи уроків (10 % навчального часу) [1, 7]. У другому класі час, відведений на природоохоронну тематику, значно збільшено – 15 уроків (22 %) [2, 7]. Навчальний матеріал поділений на чотири блоки – природа за порами року. У третьому класі природоохоронна тематика охоплює сім уроків (10 %) [3, 7]. Найбільша кількість часу, спрямованого на екологічне виховання, відводиться у четвертому класі – 16 уроків (24 %) [4, 7].

Навчальні проекти заплановані у першому (міні-проект «Як облаштувати джерело») та четвертому класах («Що можна зробити для збереження природи в моєму краї?»).

Наступність у навчальних програмах також забезпечена вивченням однакових тем у різних класах. Зокрема, тема Червоної книги вивчається у першому, третьому та четвертому класах.

Отже, неперервна освіта – це систематичний та цілеспрямований процес набуття людиною життєвої компетенції, удосконалення знань, умінь і навичок в закладах освіти.

Список використаних джерел

1. Гільберг Т. Г. Природознавство : підруч. для загальноосвіт. навч. закл. : 1-й кл. / Т. Г. Гільберг, Т. В. Сак. – К. : Генеза, 2012. – 112 с.
2. Гільберг Т. Г. Природознавство : підруч. для 2-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Т. Г. Гільберг, Т. В. Сак. – К. : Генеза, 2012. – 160 с.
3. Гільберг Т. Г. Природознавство : підруч. для 3-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Т. Г. Гільберг, Т. В. Сак. – К. : Генеза, 2014. – 176 с.

4. Гільберг Т. Г. Природознавство : підруч. для 4-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Т. Г. Гільберг, Т. В. Сак. – К. : Генеза, 2015. – 176 с.
5. Голуб Н., Голуб В. Дотримання наступності при ознайомленні дітей з природою як засіб реалізації неперервної освіти в Україні/ Н. Голуб, В. Голуб // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2014, № 48. – С. 266–271.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.
7. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 1–4 класи (зі змінами). – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – С. 177–189.
8. Меморандум неперервного образования Европейского Союза [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ec.europa.eu/education/policies/III/life/memoen.pdf>.
9. Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/.